

حکم فقهی پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی مطالعه موردی: قرص‌های اورژانسی

- نویسنده اول:

اعظم نظری، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

- نویسنده دوم و نویسنده مسئول:

حسین صابری، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (نویسنده مسوول)

saberi@um.ac.ir

- نویسنده سوم:

حمید مسجدهسرائی، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

چکیده

تحولات در عرصه پیشگیری از بارداری، زمینه‌ساز طرح مسائل مستحدثه‌ای در فقه امامیه شده است که نیازمند بازخوانی دقیق ادله شرعی و قواعد فقهی است. یکی از مهم‌ترین این مسائل، پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی از طریق مصرف قرص‌های اورژانسی است.

پرسش اصلی این پژوهش آن است که از منظر فقه امامیه، حکم شرعی پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی با استفاده از قرص‌های اورژانسی چیست و آیا این اقدام مشمول ادله حرمت سقط جنین می‌شود یا می‌توان برای آن حکم جواز فقهی اثبات کرد؟ در راستای پاسخ به این پرسش، پژوهش حاضر با رویکردی توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر منابع معتبر فقهی، به بررسی حکم فقهی این اقدام پرداخته است.

تحلیل داده‌های فقهی نشان می‌دهد که ملاک اساسی در صدق عنوان «سقط جنین»، تحقق و استقرار نطفه در رحم و آغاز فرایند تکوین جنین است؛ درحالی‌که قرص‌های اورژانسی، بر اساس داده‌های قطعی پزشکی، پیش از مرحله لانه‌گزینی عمل کرده و مانع از استقرار نطفه می‌شوند. از این رو، در فرض عدم استقرار نطفه، عنوان جنین محقق نشده و ادله ناظر بر حرمت اسقاط جنین، منصرف از این مورد خواهد بود. در مقابل، پس از استقرار نطفه و تحقق عنوان جنین، هرگونه اقدام برای از بین بردن آن، مشمول ادله قطعی حرمت سقط جنین بوده و از منظر فقه امامیه فاقد مشروعیت شرعی است.

کلمات کلیدی: بارداری، پیشگیری اضطراری، قرص‌های اورژانسی، لانه‌گزینی، سقط جنین.

The Jurisprudential Ruling on Post-Coital Contraception Case Study: Emergency Contraceptive Pills

Abstract

Developments in the field of contraception have given rise to emerging issues within Imami jurisprudence (Shi'i fiqh), which require a careful re-examination of the relevant Shar'i evidences and jurisprudential principles. One of the most significant of these issues is post-coital contraception through the use of emergency contraceptive pills.

The principal question of this study is whether, from the perspective of Imami jurisprudence, post-coital contraception by means of emergency pills is legally permissible, and whether such an act falls under the evidences prohibiting abortion, or whether a ruling of permissibility can be established for it. To address this question, the present research adopts a descriptive analytical approach and, relying on authoritative jurisprudential sources, examines the jurisprudential ruling of this practice.

The analysis of jurisprudential data indicates that the essential criterion for the application of the title "abortion" is the realization and implantation of the fertilized ovum in the uterus and the commencement of the embryonic developmental process. Emergency contraceptive pills, however, according to definitive medical data, act prior to the stage of implantation and prevent the establishment of the fertilized ovum in the uterus. Accordingly, in the absence of implantation, the title of "embryo" is not realized, and the evidences concerning the prohibition of abortion do not apply to this case. Conversely, after the implantation of the fertilized ovum and the realization of the title of embryo, any action aimed at eliminating it falls under the definitive evidences prohibiting abortion and is devoid of Shar'i legitimacy from the perspective of Imami jurisprudence.

Keywords: pregnancy, emergency contraception, emergency contraceptive pills, implantation, abortion

مقدمه

فرآیند بارداری با تخمک گذاری آغاز می شود. زمانی که یک تخمک بالغ از تخمدان آزاد شده و وارد لوله فالوپ می شود، این تخمک تنها برای ۱۲ تا ۲۴ ساعت پس از آزاد شدن قابلیت باروری دارد. هم زمان پوشش داخلی رحم تحت تأثیر هورمون ها ضخیم می شود تا برای لقاح و لانه گزینی آماده گردد.

سریع ترین اسپرم ها می توانند در حدود ۱۵ تا ۴۵ دقیقه به تخمک برسند. با این حال، اسپرم ها می توانند تا ۵ روز در دستگاه تناسلی زن زنده بمانند تا فرصت لقاح فراهم شود. تنها چند صد اسپرم به تخمک می رسند

و تنها یکی موفق به باروری می‌شود. لقاح زمانی رخ می‌دهد که هسته اسپرم با هسته تخمک ادغام شود و زیگوت شکل گیرد.

پس از تشکیل زیگوت، تقسیمات سریع بدون افزایش اندازه سلول‌ها رخ می‌دهد. این مراحل به شکل ۲، ۴، ۸ سلول و بیشتر ادامه می‌یابد و تا روز سوم منجر به تشکیل مورولا (۱۲-۱۶ سلول) می‌شود.

مرحله بعدی تبدیل مورولا به «بلاستوسیت» است که شامل یک حفره پر از مایع در توده سلولی است. بلاستوسیت شامل توده سلولی داخلی (که جنین را شکل می‌دهد) و تروپکتودرم (سلول‌های سطحی که ساختارهای خارج جنینی مانند جفت را می‌سازند) است. در عرض ۷۲ ساعت پس از ورود به رحم، جنین از زونا پلوسیدا خارج شده و فرایند لانه‌گزینی در رحم آغاز می‌شود.

لانه‌گزینی برای بارداری ضروری است؛ زیرا بدون آن، بلاستوسیت تجزیه شده و همراه با دیواره رحم در زمان قاعدگی دفع می‌شود. از نظر زمانی، لانه‌گزینی معمولاً بین روزهای ۶ تا ۱۰ پس از لقاح رخ می‌دهد و بارداری زمانی آغاز می‌شود که تخمک بارور شده در رحم لانه‌گزینی کند.

(<https://www.healthline.com/health/pregnancy/how-long-does-it-take-to-get-pregnant-after-sex?>)

«قرص‌های اورژانسی» یکی از بهترین روش‌ها برای پیشگیری از بارداری پس از تجربه یک رابطه جنسی محافظت نشده، است. قرص‌های اورژانسی شامل انواع مختلفی همچون لوونورژسترل (Levonorgestrel)، اولیپرستال استات (Ulipristal Acetate) و نیز قرص‌های LD و HD هستند که بیشترین اثربخشی آن‌ها در ساعات اولیه پس از رابطه جنسی است.

قرص اورژانسی لوونورژسترل را می‌توان حداکثر ۳ روز پس از رابطه و قرص اورژانسی الاوان را تا حداکثر ۵ روز پس از رابطه جنسی مصرف کرد و میزان اثربخشی آن طی ۲۴ ساعت اول ۹۵ درصد است، اما بعد از ۷۲ ساعت به ۶۰ درصد می‌رسد. نکته مهم آن است که نباید از قرص اورژانسی بیشتر از ۲ بار در سال استفاده کرد.

طریقه استفاده قرص LD، مصرف ۴ قرص همزمان و ۴ قرص دیگر پس از گذشت ۱۲ ساعت مصرف می‌شود و طریقه مصرف قرص HD بدین گونه است که ۲ عدد قرص الان و ۲ قرص دیگر ۱۲ ساعت بعد مصرف می‌شود.

مکانیسم اصلی این داروها، مهار تخمک‌گذاری و جلوگیری از آزاد شدن تخمک است. همچنین در برخی موارد، با تغییر پوشش رحم، امکان لانه‌گزینی نطفه را کاهش می‌دهند. این ویژگی‌ها سبب می‌شود که موضوع فقهی این قرص‌ها، در دایره «پیشگیری از بارداری» قرار گیرد، نه «سقط جنین».

«پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی» به ویژه از طریق مصرف قرص های اورژانسی موضوعی است که به دلیل نزدیک بودن به موضوع «سقط جنین» بررسی حکم فقهی آن، حائز اهمیت است که در نوشتار حاضر، با بهره گیری از مستندات و مؤیدات فقهی، این مهم حاصل می شود.

بحث

الف - مستندات فقهی

اول: سوره مومنون / ۱۳

«ثُمَّ جَعَلْنَا نُطْفَةَ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ: سپس او را [به صورت] نطفه‌ای در جایگاهی استوار قرار دادیم.»

در خصوص آیه فوق، مفسران اتفاق نظر دارند که مقصود از «قَرَارٍ مَكِينٍ»، رحم زن است که به عنوان محل استقرار ابتدایی نطفه و آغاز فرایند تکون جنین شناخته می شود. در کتاب «جلاء الأذهان» بیان شده است که مراد از «قَرَارٍ» به صراحت رحم می باشد. (جرجانی، ۱۳۷۸: ۶ / ۲۳۲) در کتاب «بیان السعاده» گفته شده که «قَرَارٍ»، ظرف استقرار است و تاکید کرده است که مقصود از «قَرَارٍ مَكِينٍ»، رحم است. (سلطانعلیشاه، ۱۴۰۸: ۳ / ۹۱) در کتاب «المیزان» واژه «قَرَارٍ مَكِينٍ»، به «رحم زنان» تفسیر شده است (طباطبایی، ۱۳۷۴: ۱۵ / ۲۴). در سایر کتب تفسیر همچون «احسن الحدیث» (قرشی بنابی، ۱۳۷۵: ۷ / ۱۱۰)، «تفسیر المعین» (کاشانی، ۱۴۱۰: ۲ / ۹۰۰)، «الجواهر الثمین» (شیر، ۱۴۰۷: ۴ / ۲۶۷)، «التفسیر المبین» (مغنیه، ۱۴۲۵: ۴۴۶) و «البلاغ فی تفسیر القرآن بالقرآن» (صادقی تهرانی، ۱۴۱۹: ۳۴۲) «قَرَارٍ مَكِينٍ» را «رحم» دانسته است که این تکرار معنا در تفاسیر متعدد، نشان دهنده نوعی اجماع تفسیری است.

نتیجه فقهی مهمی که از این اجماع تفسیری به دست می آید آن است که مرحله «استقرار و قرار گرفتن نطفه در رحم مادر» که در اصطلاح پزشکی مرحله «لانه‌گزینی» نامیده می شود، نقطه آغاز تحقق عنوان «حمل و جنین» به معنای مورد نظر شارع است و قبل از این مرحله، عنوان «حمل و جنین» بر نطفه اطلاق نمی شود، زیرا قبل از این مرحله، نطفه هنوز وارد «قَرَارٍ مَكِينٍ» نشده و در نتیجه، عنوان «حمل» یا «جنین مستقر» بر آن صدق نمی کند. این تفکیک، در فقه اسلامی آثار گسترده‌ای دارد؛ زیرا بسیاری از احکام تحریمی شدید، از جمله حرمت اسقاط، ناظر به مرحله‌ای است که نطفه در رحم مستقر شده و فرآیند تکون انسانی آغاز شده باشد.

بنابراین اقداماتی همچون مصرف قرص های اورژانسی که هدف از استعمال آن، جلوگیری از لانه‌گزینی و عدم استقرار نطفه در رحم است، از حیث موضوع شناسی، مشمول ادله حرمت اسقاط جنین قرار نمی گیرند، زیرا نطفه هنوز در رحم استقرار پیدا نکرده است. لذا جواز پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی محافظت نشده با کمک مصرف قرص های اورژانسی ثابت می شود.

می کند و استقرار نطفه در رحم به مدت زمان چهل روز، نقطه آغاز تحقق پتانسیل انسانی و تعلق گرفتن دیه به نطفه است.

بنابراین اگر قبل از مرحله استقرار و لانه گزینی نطفه، اقدام به جلوگیری از انعقاد نطفه یا جلوگیری از ادامه تشکیل آن شود، این عمل در چارچوب جواز قرار می گیرد. لذا پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی با بهره گیری از قرص های اورژانسی که از تثبیت شدن نطفه در رحم ممانعت ایجاد می کند، از منظر فقه امامیه جایز است، زیرا نطفه ای که در رحم استقرار پیدا نکرده است، فاقد ارزش و کرامت انسانی است.

ثالثاً: عبارت «إِذَا وَقَعَتْ فِي الرَّحِمِ فَاسْتَقَرَّتْ فِيهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا» حاکی از آن است که مرحله تثبیت نطفه در رحم مادر، مرحله است که نطفه از مرحله بالقوه بودن خارج شده و وارد مرحله ای می شود که برای آن در دین اسلام جایگاه حقوقی و دیه مشخص شده است؛ بنابراین پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی محافظت نشده و قبل از مرحله استقرار و لانه گزینی از نظر فقه امامیه جایز است، زیرا در مصرف قرص های اورژانسی، کرامت انسانی نقض نمی شود و این عمل در چارچوب جواز شرعی قرار دارد.

ب - مؤیدات فقهی

اول: کلام فقها

در فقه امامیه، حکم پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی با بهره گیری از قرص های اورژانسی، در کلام فقها این گونه بیان شده است که:

واژه «نطفه» در کتاب «منهاج الصالحین» این گونه تعریف شده است که نطفه از اختلاط اسپرم مرد و تخمک زن حاصل شده و در دیواره رحم مستقر گردیده و مسیر رشد و تکون انسانی را آغاز کرده باشد (کابلی، بی تا: ۳/۶۶).

آیت الله مکارم شیرازی در کتاب «أحكام النساء» بیان می دارد، استفاده از هر وسیله ای جهت جلوگیری از انعقاد نطفه جایز می باشد مشروط بر آن که مستلزم ضرر قابل اعتنا یا نقص دائمی در قدرت باروری زن یا مرد نشود (مکارم شیرازی، ۱۴۲۶: ۲۳۴؛ مکارم شیرازی، ۱۴۲۷: ۱/۴۲۲).

فقهای امامیه به طور گسترده تصریح کرده اند، نطفه ای موضوع حرمت و دیه است که پس از مرحله لقاح، در رحم زن مستقر شده باشد و قابلیت رشد و تکون انسانی را پیدا کرده باشد. (قطب راوندی، ۱۴۰۵: ۴/۲۱۴) آیت الله فیاض در «منهاج الصالحین» معتقد است، مقصود از نطفه ای که اسقاط آن حرام و دیه بر آن مترتب می شود، نخستین مرحله تشکیل جنین است؛ یعنی تخمک بارور شده ای که در دیواره رحم استقرار یافته و آغاز به رشد کرده است که قبل از این مرحله، اسقاط یا دفع آن مانع شرعی ندارد (کابلی، بی تا: ۳/

۶۶). همچنین آیت‌الله خوئی در «صراط النجاة»، «حمل» را زمانی محقق می‌داند که نطفه در دیوار رحم مستقر شده و رو به رشد باشد (خوئی، ۱۴۱۶: ۱/۳۳۲).

در قواعد الأحكام بیان شده است که اگر نطفه در رحم مستقر شده باشد، دیه آن بیست دینار است (علامه حلی، ۱۴۱۳: ۳/۶۹۵). همین حکم در کتاب «اللمعة الدمشقیة» و نیز «کشف اللثام» تکرار شده است (شهید اول، ۱۴۱۰: ۲۸۵؛ فاضل هندی، ۱۴۱۶: ۱۱/۴۶۱). این تصریحات به روشنی نشان می‌دهد که «استقرار نطفه در رحم مادر» عنصر اصلی جهت ترتب آثار شرعی جهت از بین بردن آن است. در «معالم الدین» نیز بر این مهم تأکید شده که مرحله نطفه تنها در فرض استقرار، مشمول احکام جنین است (قطان حلی، ۱۴۲۴: ۲/۶۰۰).

بررسی‌ها نشان می‌دهد که کارکرد اصلی قرص‌های اورژانسی، جلوگیری از تخمک‌گذاری، اختلال در لقاح یا ممانعت از لانه‌گزینی تخمک بارور شده و استقرار نطفه در دیواره رحم مادر است. از آن جایی که موضوع محل بحث، نطفه‌ای است که هنوز در رحم مادر مستقر نشده، بنابراین مصرف این گونه قرص‌ها پس از نزدیکی، نه اسقاط نطفه مستقر است و نه اسقاط جنین و مشمول ادله حرمت و دیه نمی‌شود، زیرا حرمت شرعی و حمایت کیفری زهانی آغاز می‌شود که نطفه در رحم مادر استقرار یافته و در مسیر تکون انسانی قرار گرفته باشد؛ بنابراین از منظر فقه امامیه، مصرف قرص‌های اورژانسی جهت پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی، منع شرعی ندارند و جایز است.

دوم: قاعده اصالة البرائة

قاعده «اصالة البرائة» یکی از قواعد بنیادین علم اصول است که نقش تعیین‌کننده‌ای در موارد شک در تکلیف الزامی، اعم از وجوب یا حرمت، ایفا می‌کند. این قاعده هم دارای پشتوانه عقلی است و هم مستندات معتبر شرعی دارد و از این رو در زمره قواعد مشترک میان عقل و شرع قرار می‌گیرد (فرحی، ۱۴۳۰: ۴۸۴). مفاد این قاعده آن است که هرگاه مکلف در وجود تکلیف الزام آور نسبت به فعل یا ترک امری دچار شک شود و دلیلی معتبر و واصل بر وجوب یا حرمت آن در اختیار نداشته باشد، عقل و شرع حکم به برائت ذمه مکلف می‌کنند و او از حیث مخالفت احتمالی، ایمن از عقاب خواهد بود. به بیان دیگر، عقل مستقل حکم می‌کند که مؤاخذه و عقاب بدون بیان و ابلاغ تکلیف قبیح است و شارع نیز این حکم عقلی را امضا کرده است و یکی از ارکان اساسی در حل شبهات حکمیة تحریمیة دانسته می‌شود. (رشتی حائری، ۱۳۷۰: ۱۳۴).

در مسأله پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی با مصرف قرص‌های اورژانسی، پرسش اساسی آن است که آیا شارع مقدس، به طور خاص و معتبر، مصرف داروهای اورژانسی را در فاصله زمانی پس از نزدیکی و قبل از لانه‌گزینی نطفه، مورد نهی قرار داده است یا خیر. در چنین فرضی، جریان قاعده «اصالة البرائة» کاملاً

موجه بوده و نتیجه آن، براءت ذمه مکلف از هرگونه الزام یا منع شرعی می باشد، زیرا اصل اولیه در این مورد، جواز پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی و پیش از تحقق استقرار نطفه در رحم است.

نکته مهم در تطبیق این قاعده بر موضوع حاضر آن است که پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی، ماهیتاً از «سقط جنین» متمایز است. سقط جنین، در فقه امامیه ناظر به مرحله‌ای است که نطفه در رحم مستقر شده و فرایند تکون جنین آغاز گردیده است؛ در حالی که مصرف قرص‌های اورژانسی، در مرحله قبل از لانه‌گزینی نطفه و پیش از تحقق عنوان «جنین» و «نفس محترمه» صورت می‌گیرد. از این رو، بسیاری از ادله‌ای که بر حرمت اسقاط جنین و ثبوت دیه دلالت دارند، موضوعاً از محل بحث خارج‌اند و قابلیت سرایت به این مرحله را ندارند. همین تفکیک موضوعی، زمینه جریان قاعده اصالة البرائة را تقویت می‌کند؛ زیرا پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی با مصرف قرص‌های اورژانسی، ناظر به مرحله‌ای است که هنوز استقرار نطفه و لانه‌گزینی تحقق نیافته است. از این رو، موضوع احکام مربوط به سقط جنین اساساً محقق نشده و نمی‌توان آن ادله را به این مورد تسری داد.

از مهم‌ترین مستندات روایی قاعده اصالة البرائة، روایت مشهور امام صادق (ع) است که می‌فرماید: «كُلُّ شَيْءٍ مُّطْلَقٌ حَتَّى يَرِدَ فِيهِ نَهْيٌ؛ همه چیز مباح و آزاد است تا زمانی که نهی و ممنوعیتی درباره آن وارد شود.» (ابن بابویه، ۱۴۱۳: ۱/۳۱۷؛ فیض کاشانی، ۱۴۰۶: ۸/۷۶۴؛ جرعاملی، ۱۴۰۹: ۶/۲۸۹). این روایت، از حیث دلالت، یکی از روشن‌ترین ادله بر اصل اباحه و براءت در موارد فقدان نهی شرعی به شمار می‌رود.

در تحلیل عبارت «كُلُّ شَيْءٍ مُّطْلَقٌ»، واژه «كُلُّ» بنابر تصریح لغویانی همچون ابن فارس در مقاییس اللغة و ابن منظور در لسان العرب، دلالت بر استغراق تام و شمول فراگیر دارد. «كُلُّ» از ادوات عموم است و ظهور در شمول نسبت به تمام اشیاء و افعال دارد؛ اعم از اشیای خارجی، افعال اختیاری مکلف و عناوین عرفی که قابلیت تعلق حکم تکلیفی دارند، مگر آن که دلیل خاصی بر تخصیص یا خروج موردی از این عموم اقامه شود. در مسأله مورد بحث، چنین دلیلی وجود ندارد و از این رو، تمسک به عموم این لفظ، از منظر اصولی کاملاً معتبر است.

همچنین، لفظ «شَيْءٍ» از عام‌ترین الفاظ در زبان عربی است که بر هر موجود یا امر قابل تصور اطلاق می‌شود، خواه عینی باشد یا فعلی و رفتاری. در فقدان قرینه صارفه، ظهور این لفظ در عموم و شمول محفوظ است. افعال مرتبط با بدن انسان، سلامت، تنظیم باروری و استفاده از دارو، بدون تردید در دایره مفهوم «شَيْءٍ» قرار می‌گیرند. مصرف قرص‌های اورژانسی نیز به عنوان یک فعل اختیاری مکلف، مصداقی روشن از «شَيْءٍ» محسوب می‌شود.

وصف «مُطْلَقٌ» نیز به معنای آزاد، رها و غیرمقید است و در این سیاق، ناظر به رفع تنجیز و نفی الزام است. مفاد ترکیب «كُلُّ شَيْءٍ مُّطْلَقٌ» آن است که حالت اولیه اشیاء و افعال، اباحه و عدم تقیید به حرمت یا وجوب

است و این وضعیت تا زمانی ادامه دارد که نهی الزام آور از ناحیه شارع وارد نشده باشد. این معنا، با مبنای عقلایی قبح عقاب بلا بیان نیز کاملاً هماهنگ است.

در بخش پایانی روایت، یعنی عبارت «حَتَّى يَرِدَ فِيهِ نَهْيٌ»، واژه «نَهْيٌ» در عرف شرع، ظهور در نهی مولوی تحریمی دارد. شک در ورود چنین نهی‌ای، در واقع شک در تحقق غایت است و طبق قاعده اصولی، در صورت شک در غایت، حکم به بقای معنی می‌شود؛ بنابراین تا زمانی که نهی معتبر، واصل و دال بر حرمت احراز نشود، اطلاق و اباحه به صورت مستمر باقی خواهد بود. در مسأله پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی، نهی شرعی صریح و معتبری که ناظر به منع از مصرف قرص‌های اورژانسی در مرحله پیش از لانه‌گزینی نطفه باشد، وجود ندارد.

در نتیجه، روایت «كُلُّ شَيْءٍ مُّطْلَقٌ حَتَّى يَرِدَ فِيهِ نَهْيٌ» به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مستندات اصل برائت، به‌روشنی دلالت دارد که در فرض شک در حرمت مصرف قرص‌های اورژانسی، حکم فقهی جواز موضوعی پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی، بر اساس قاعده اصالة البرائة، موجه و مستند به دلیل معتبر شرعی است.

نتیجه گیری

بررسی دقیق مستندات فقهی و تحلیل مؤیدات علمی نشان می‌دهد که «پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی با مصرف قرص‌های اورژانسی» از حیث موضوع و آثار شرعی، به‌طور اساسی با «سقط جنین» متفاوت است و فقه امامیه میان این دو عنوان، مرزی روشن ترسیم کرده است و دو حکم متفاوت بر آن مترتب شده است. از منظر جنین‌شناسی، پس از لقاح و تشکیل سلول تخم (زیگوت) در لوله‌های فالوپ، نطفه برای مدتی در حالت حرکت و شناوری به سوی رحم قرار دارد. در این فاصله زمانی، هنوز نطفه به دیواره رحم نچسبیده و فرآیند «لانه‌گزینی» محقق نشده است. لانه‌گزینی، نقطه اتصال ارگانیک نطفه با بدن مادر و آغاز تحقق استقرار نطفه و شکل‌گیری عنوان «جنین» است که قبل از این مرحله، نطفه فاقد استقرار و پیوند زیستی پایدار با رحم است و قابلیت انتساب احکام خاص جنین را ندارد.

بر این اساس، مصرف قرص‌های اورژانسی در مرحله قبل از لانه‌گزینی که کارکرد اصلی آن‌ها جلوگیری از استقرار نطفه در رحم یا به تعویق انداختن تخمک‌گذاری است، از منظر فقهی مشمول عنوان «سقط جنین» نمی‌شود. علت این امر آن است که هنوز موضوع حکم حرمت اسقاط جنین تحقق نیافته است و جنین وجود

خارجی پیدا نکرده است؛ بنابراین در مرحله قبل از لانه گزینی، عنوان سقط جنین صادق نیست و ادله حرمت قابلیت انطباق بر آن را ندارد.

در مقابل، پس از تحقق لانه گزینی و استقرار نطفه در رحم، نطفه وارد فرآیند تکوین جنینی شده و عنوان «جنین» بر آن صدق می‌کند و هرگونه اقدام عمدی برای از بین بردن نطفه استقرار یافته، از منظر فقه امامیه مصداق اسقاط جنین است و مشمول حرمت تکلیفی و مسئولیت کیفری و مالی خواهد بود.

نتیجه آنکه تحلیل فقهی داده‌های علمی نشان می‌دهد که پیشگیری از بارداری پس از نزدیکی، زمانی که با هدف جلوگیری از لانه گزینی و استقرار نطفه صورت گیرد، از منظر فقه امامیه جایز است و مشمول ادله حرمت اسقاط جنین نمی‌شود؛ اما هرگونه اقدام به از بین بردن جنین پس از تحقق استقرار نطفه، فاقد مشروعیت شرعی بوده و تحت عنوان سقط جنین قرار می‌گیرد.

فهرست منابع

* قرآن کریم

۱. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳ق)، **من لا یحضره الفقیه**، ج ۱، چاپ دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲. جرجانی، حسین بن حسن (۱۳۷۸ق)، **جلاء الأذهان و جلاء الأحزان**، ج ۶، چاپ اول، تهران: دانشگاه تهران.
۳. حرعاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق)، **وسائل الشیعة**، ج ۶ و ۲۹، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البیت علیهم السلام.
۴. خوئی، ابوالقاسم (۱۴۱۶ق)، **صراط النجاة**، ج ۱، چاپ اول، قم: مکتب نشر المنتخب.
۵. رشتی حائری، عبدالحسین (۱۳۷۰ش)، **شرح کفایة الأصول**، المطبعة الحیدریة.
۶. سلطانعلیشاه، سلطان محمد بن حیدر (۱۴۰۸ق)، **بیان السعادة فی مقامات العبادة**، ج ۳، چاپ دوم، لبنان - بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.
۷. شبر، سید عبدالله (۱۴۰۷ق)، **الجواهر الثمین فی تفسیر الكتاب المبین**، ج ۴، چاپ اول، کویت: شرکه مکتبه الالفین.
۸. شهید اول، محمد بن مکی (۱۴۱۰ق)، **اللمعة الدمشقیة فی فقه الإمامیة**، چاپ اول، بیروت - لبنان: دار التراث - الدار الإسلامیة.
۹. صادقی تهرانی، محمد (۱۴۱۹ق)، **البلاغ فی تفسیر القرآن بالقرآن**، چاپ اول، قم: مکتبه محمد الصادق الطهرانی.
۱۰. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴ش)، **ترجمه تفسیر المیزان**، ج ۱۵، چاپ پنجم، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
۱۱. طوسی، محمد بن حسن (۱۴۰۷ق)، **تهذیب الأحکام**، ج ۱۰، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیة.
۱۲. علامه حلی، حسن بن یوسف (۱۴۱۳ق)، **قواعد الأحکام فی معرفة الحلال و الحرام**، ج ۳، چاپ اول، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

۱۳. فاضل هندی، محمد بن حسن (۱۴۱۶ق)، **كشف اللثام و الإيهام عن قواعد الأحكام**، ج ۱۱، چاپ اول، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۱۴. فرحی، علی (۱۴۳۰ق)، **تحقیق فی القواعد الفقہیة**، قم: مؤسسه النشر الإسلامی.
۱۵. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی (۱۴۰۶ق)، **الوافی**، ج ۸، چاپ اول، اصفهان: کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام.
۱۶. قرشی بنابی، علی اکبر (۱۳۷۵ش)، **تفسیر احسن الحدیث**، ج ۷، چاپ دوم، تهران: بنیاد بعثت.
۱۷. قطان حلی، محمد بن شجاع (۱۴۲۴ق)، **معالم الدین فی فقه آل یاسین**، ج ۲، چاپ اول، قم: مؤسسه امام صادق علیه السلام.
۱۸. قطب راوندی، سعید بن هبة الله (۱۴۰۵ق)، **فقه القرآن**، ج ۴، چاپ دوم، قم: انتشارات کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی - رحمه الله.
۱۹. کابلی، محمد اسحاق (بی تا)، **منهاج الصالحین**، ج ۳، بی جا: بی نا.
۲۰. کاشانی، محمد بن مرتضی (۱۴۱۰ق)، **تفسیر المعین**، ج ۲، چاپ اول، قم: کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره).
۲۱. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق)، **الکافی (ط - الإسلامية)**، ج ۷، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیة.
۲۲. مغنیه، محمد جواد (۱۴۲۵ق)، **التفسیر المبین**، چاپ سوم، قم: دار الکتب الإسلامیة.
۲۳. مکارم شیرازی، ناصر (۱۴۲۶ق)، **أحكام النساء**، چاپ اول، قم: انتشارات مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام.
۲۴. مکارم شیرازی، ناصر (۱۴۲۷ق)، **الفتاوی الجديدة**، ج ۱، چاپ دوم، قم: انتشارات مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام.

25. <https://www.healthline.com/health/pregnancy/how-long-does-it-take-to-get-pregnant-after-sex?>